

Londra'da Fiziksel Engelli Çocuklar İçin Bir Okul ve Özel Eğitimde Bilgisayarın Önemi

Mesude ATAY*
Hacettepe Üniversitesi

Aşağıda rapor halinde sunulan bu çalışma, Londra'da fiziksel engeli olan ve özel eğitim gereksinimi bulunan çocukların devam ettiği "Vale" isimli bir okulda yapılmıştır. (The Vale School for Physically Handicapped Children). 1993/94 öğretim yılında, Londra Üniversitesi, Özel Eğitim Psikoloji alanında, Yüksek Lisans çalışmasının bir parçası olarak yapılan bu çalışmada; 15 yaşında ve Cerebral Palsy'li P adlı bir öğrencinin iletişim becerilerine yönelik eğitim programlarının okul ve sınıf bazında değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır.

GENEL BİLGİLER

"The Vale School"da, çocukların bireysel ilgileri ve ihtiyaçları doğrultusunda kendi kendilerine yetebilme becerilerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi yıllık eğitim programı çerçevesinde planlanmakta ve uygulanmaktadır.

1981 "Eğitim Reformundan" sonra her yeni öğrenim dönemi başında yıllık bir değerlendirme ile çocukların ihtiyaçları, ailelerin de katılımı ile rapor olarak hazırlanmaktadır. Çocukların bireysel ihtiyaçları ve özelliklerine cevap verebilme ilkesi, planlanan eğitim programlarına önemli ölçüde esneklik getirmektedir. Eğitim programlarında temel alınan gelişim alanlar şu şekildedir: Fiziksel gelişim, bilişsel gelişim, sosyal-duygusal gelişim, iletişim becerileri, öz-bakım.

Araştırmacı tarafından okula yapılan ziyaretler sırasında; okulun girişinde yer alan fotoğrafların da incelenmesi ile okulun tarihsel gelişimi ile ilgili bazı bilgiler, arşiv kayıtlarının da desteği ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Okulun kuruluşu 1924 yılına dayanmaktadır. O yıllarda iki sınıfta eğitim hizmetinin verildiği görülmektedir. Okul kayıtlarına bakıldığında, yaşça büyük olan çocukların normal okullara gittiği ve zihinsel yetersizlikle ilgili problemlerinin bulunmadığı, ancak bu çocukların sık sık rahatsızlanarak okula devam etme konusunda problemlerinin olduğu görülmektedir. Fotoğraflarda yer alan çocukların pekçoğunun fiziksel olarak çok fazla engellerinin olmadığı bağımsız hareket edebildikleri görülmektedir. Ancak, fiziksel engelleri ile ilgili detaylara kayıtlarda

raslanmamıştır. 1932 yılında çekilmiş fotoğraflardan bir tanesi okulun kriket takımına ait bulunmaktadır. En yeni fotoğraf 1990 yılında çekilmiştir ve bu fotoğraf birbirinden farklı pek çok ozur çeşidini yansıtmaktadır. Çocukların geçmiş yıllara göre daha çok yardımcı alet kullandığı görülmektedir. Fiziksel engelin yanısıra başka engeli olan çocukların da bu okulda eğitim aldıkları görülmektedir. Teknolojik gelişmeler, bu okula da yansımış bulunmaktadır; özellikle bilgisayar ve hareket bağımsızlığı için mekanik yardımcı aletler formal sınıf masası ve sandalyelerin yerini tutmaktadır.

Arşivlere bakıldığında, geçmiş yıllarda normal programların çok az değiştirilmesi ile amaçların belirlendiği ve çocukların "normal" eğitim programlarına katılarak kaynaştırma ortamında eğitim aldığı görülmektedir. Diğer taraftan üretime yönelik mesleki eğitime katılımında oldukça yüksek bir oran goze çarpmaktadır.

Sonuç olarak; geçmişteki okula hakim olan görüntü, bugünkü görüntü gibi fiziksel engelli çocukların devam ettiği okul görüntüsünü tipik bir şekilde yansıtmaktadır. Bu görüntünün nedeni; okullardaki tıbbi tanıya dayalı eğitim programlarının baskın olmasıdır. Fiziksel engelli çocukların devam ettiği okullarda terapotik amaçlı çalışmalara öncelik verilmektedir. Bu ise doğrudan tıbbi tedavi ve fizyoterapiyi ortaya çıkarmakta ve eğitim programlarının görüntüsüne etki etmektedir. Böylece çocuklar sadece ozur tiplerine göre sınıflandırılmakta, eğitim programlarının amaçları, çocukların bireysel ihtiyaçları, ilgileri ve özellikleri geri planda yer almaktadır.

İngiltere'de 1972 yılından sonra 'Warnock Raporunun yayınlanması, fiziksel engelli çocukların normal okullarda eğitilmelerinin gerekliliği ve buna bağlı yeni organizasyonlar, tıbbi tanıya dayalı olan yaklaşımı etkilemeye başlayarak; normalizasyon kaynaştırma ve bireysel gereksinimlere dayalı yaklaşımı daha baskın hale getirmeye başlamıştır. Warnock Raporu ile ozurlu ve "normal" çocuklar arasında kesin bir çizginin bulunmadığı savunulmaktadır (Wedell, 1990). Bu görüş ise pekçok normal okulda kaynaştırmanın gerekliliği için desteklenmekte ve normal okullar bunyelerinde özel eğitime gereksinim duyan çocuklara eğitim vermeyi kabul etmektedirler.

YÖNTEM VE UYGULAMA

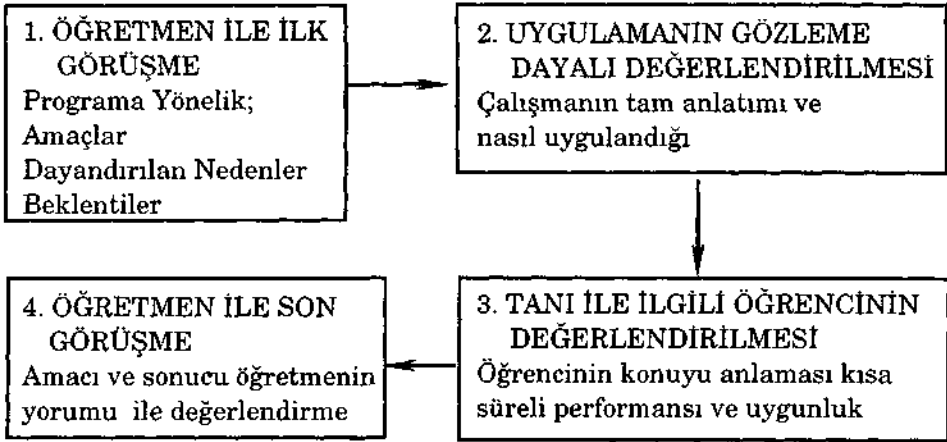
Bu çalışma, açık uçlu ve informal şekilde sınıf öğretmeni ile yapılan görüşme ve bilgisayar programlarının çıktılarının analizi ile yapılmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan bilgisayarla yapılan kavram eğitiminin her

Warnock Raporu Oxford Üniversitesinde ders veren Baroness Mery Warnock tarafından 1974 yılında bir komite oluşturulmuş ve 1978 yılında oldukça geniş kapsamlı bir Özel Eğitim Raporu olarak yayınlanmıştır. Bu raporun temel mesajını "Özel eğitim bireysel ihtiyaçlara cevap vermelidir ve özel eğitim mümkün olduğunca kaynaştırmayı kapsamalıdır" şeklindeki ifade oluşturmaktadır

oturumu video'ya kaydedilerek diğer gözlem ve görüşme sonuçları desteklenmiştir.

Yapılan bu çalışmada, Bennet, Denfirges, Coeburn, Wilkinson'un (1984) hazırladığı dört aşamalı araştırma modeli kullanılarak, öğretmenin çocuk için saptadığı hedeflerinin P nin öğrenme deneyimi ile ne derece çıkarılabildiğinin belirlenmesine çalışılmıştır.

Araştırma Deseni (Bennet ve ark., 1984)

1. Öğretmen ile Yapılan İlk Görüşme

Araştırmacı, gözlem yapmaya aktif olarak başlamadan önce, öğretmenden çocuğun tüm özellikleri ve planlanan konu ve etkinlikler hakkında bilgi alır, her bir konu ve etkinliğin amacı ve dayandırıldığı nedenler sorgulanır. Yapılacak olan çalışmaların niteliksel ve niceliksel beklenti düzeyindeki sonuçlarının öğretmen tarafından belirlenmesi istenir.

P' nin, devam ettiği sınıfta, yedi tane ağır öğrenme güçlüğü ve fiziksel engeli bulunan çocuk eğitim almaktadır. Bu çocuklar, farklı düzeyde farklı gelişimsel özellikler gösterdikleri için, programlar bireysel çalışmalar niteliğinde yürütülmektedir. Ancak çocuk-çocuk etkileşimi için zaman zaman grup çalışmalarına da yer verilmektedir.

Sabah oturumlarında her çocuk için bireysel çalışmalar yapılmaktadır. Bu bireysel çalışmalar içinde fizik tedavi, temel beceriler ve bilgisayar dayalı programlar yer almaktadır. Öğleden sonra seanslarında ise; planlanan eğitim programlarında belirlenen bir konu üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Yazar tarafından gözlem niteliğinde yapılan bu çalışma döneminde, konu "Vatandaşlık" olarak seçilmiştir ve altı hafta süresince "Aile" kavramı ele alınmıştır.

P'nin sağ tarafı tamamen felçlidir ve büyük kaslarda motor gelişime yönelik problemi bulunmaktadır. Tekerlekli sandalyeye bağımlı olmakla birlikte, sandalye üzerinde bağımsız davranabilmektedir. Bununla birlikte, okulda ve evde bakımı için yardıma gereksinim duymaktadır. Elleri yazma aktivitesi için kullanamamakta ve kendini ifade edebilmek için bilgisayarda *kavram klavyesi kullanabilmektedir. Okuma ve ifade edici dili kullanmakta zorlukları bulunmaktadır. P' nin ailesi Yunanistan'dan İngiltere'ye işçi olarak göç etmiştir ve evde birinci dil olarak Yunanca'yı kullanmaktadırlar. Okulda ise İngilizce'yi ikinci dil olarak kullanmakta ve sıklıkla kendini ifade etmede karmaşa yaşamaktadır. Sınıf öğretmeninin açıklamasına göre, P bilgisayar ile iletişim programlarına başladıktan sonra, açık bir şekilde gelişim göstermeye başlamıştır. Bu ise P'nin sınıf aktivitelerinde daha aktif ve etkili öğrenen rolü almasını sağlamıştır. Ancak ailenin İngilizce'yi yeterli kullanamaması okul-aile işbirliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Neden Bilgisayar?

P fiziksel engeli nedeniyle, ellerini kalem tutabilmek için kullanamamakta ancak bilgisayarda dokunmatik klavyeyi kullanabilmektedir. P'nin bilgisayar kavram programını kullanabilmesi, ona ifade edici dili kullanmasında önemli bir yarar sağlamaktadır. Böylece yeterliliği ve kendi özelliklerini tanıma şansını elde etmekte ve kendisi ile ilgili olumlu düşünme fırsatını yakalamaktadır. P'nin kazandığı öğrenme deneyimi ile ilgili bir yarar da bilgisayar çıktılarında yaptığı yanlışları somut olarak görebilmesi ve bunu düzeltme şansını yakalayabilmesidir. Aynı zamanda, bu çıktılarla "bireysel çalışma paketi" oluşturularak; okul-ev işbirliği sağlanabilmektedir. Bu programın diğer önemli bir yararı da P'nin ihtiyaçları ve ilgi alanlarına göre programın değiştirilebiliyor olmasıdır.

Eğitimci P için, bilgisayar programında bahar dönemine yönelik hedefleri aşağıdaki gibi belirlemiştir.

I. AŞAMA: 3-4 kelimenin sembollerini kullanarak anlamlı cümle oluşturabilme (Bkz. Ek-1,2)

II. AŞAMA: Sembolik kelime programından uzaklaşarak, sembolsüz 2-3 kelimeden oluşan cümlelere geçebilme ve amaca uygun cümleleri kullanabilme (Bkz. Ek-3)

Bu hedeflere ulaşılırken P ve eğitimci arasındaki iletişim yoğunluğunun artırılması da bir diğer hedef olarak belirlenmiştir.

* Kavram Klavyesi, kelimelerin anlamlarını verecek nitelikte sembollerle oluşturulan, dokunmatik klavye

2. Uygulamanın Gözleme Dayalı Değerlendirilmesi

Gözlem yapılan süre içinde "Bilgisayar İletişim Programının", P için en önemli aktivitelerden biri olduğu açık bir şekilde görülebilmektedir. Yapılan video analizi ve kayıtlardan görüldüğü gibi, P "Bilgisayar İletişim Paket" Programından (Rebus Symbol Library) yaklaşık 30 sembolü tanıyabilmektedir. Şu anda P, 3-4 sembolü kelime ile, o günkü konuya uygun bir şekilde cümle kurabilmektedir (Bkz. Ek-1).

Bilgisayar İletişim Programının pek çok yonden P'ye yararlı olduğu görülmektedir. Herşeyden önce, P fiziksel engelinden dolayı yazma yeteneğini kullanamamaktadır. Ancak bilgisayar çalışmalarında kavram klavyesi ile bazı cümleler kurabilmektedir. Bu ise P'ye ifade edici dili kullanma şansını sağlamaktadır. P'nin kendi benliğini ve kimliğini tanımasına yardımcı olacağı düşünülen semboller bu programda yer almaktadır. En çarpıcı sembollerden bir tanesi, P'nin engelini tanımlayan tekerlekli sandalye olarak dikkat çekmektedir (Bkz. Ek-1).

Bilgisayar ile çalışmak, P'nin belli bir dereceye kadar daha bağımsız olmasına olanak vermektedir. Daha önce değinildiği gibi bilgisayarla yapılan eğitimin yararlarından birisi olarak programların esnek olması P'nin ihtiyaçları ve ilgisine göre-anında etkinliğin yeni duruma uyarlanabilmesi önemli bir yarar sağlamaktadır. Bu ise, özel eğitimde esneklik ilkesinin kullanımında bilgisayarın önemini ortaya koymaktadır.

Sınıf öğretmeni ile yapılan on görüşmede amaçlardan birinin öğretmeni ve P arasındaki iletişimi artırmak olduğu belirtilmiştir. Gözlemlerin değerlendirilmesi sonucunda P'nin öğretmene, aktif öğrenen rolü ile uygun cevaplar verebildiği saptanmıştır. Aynı zamanda öğretmenin bu görüşü desteklediği gibi bilgisayar programında P diğer aktivitelere göre daha mutlu ve rahat görünmektedir.

P'nin de katıldığı bölüm ile ilgili 6 haftalık bir programın ana hatları öğretmeni tarafından araştırmacıya verilmiştir. Bu altı haftalık programın konusu "Ailemiz" dir. Ancak, gözlemlerin değerlendirilmesi ile bu konunun P'nin "Bilgisayar İletişim Programı" ile bağlantılı yürütülemediği görülmüştür. P, bilgisayar programında bazı günlük aktivitelere daha fazla yoğunluk verildiği için öz-bakım çalışmalarına yönelik kavramlarla programa katılabilmektedir. Örneğin; "Tekerlekli Sandalyeyi Nasıl İtersin?" sorusu, P'ye yoneltildiğinde; P'den alınan cevap "Sağ elimle tekerleri iterim" şeklindedir. Yalnızca bir seansta; sınıfın ve okulun genel programına bağlı olarak, "Ailemiz" konusu ile ilişkili çalışılmış olup öğretmeni konu ile ilgili yapılan çalışmanın P için oldukça zor olduğunu görmüştür. Böylece P'ye şu anda daha yakın ve

onun günlük aktiviteleri ile ilgili cümleleri sunarak, çalışmayı P'nin daha başarılı olabileceği şekilde yurutmuştur. Bu çalışmada aşağıda örnek olarak sunulan cümleler ve benzerleri kullanılmıştır.

O: P nerede doğdun?

P: (Cevap yok)

O: Evet, Kıbrıs'ta doğdun.

Oğretmen kısa bir beklemeden sonra P'nin giysilerini hedef alarak diyalogun konusunu değiştirmiştir.

O: P spor ayakkabıların ne renk?

P: (P eğilerek ayakkabılarına bakar ve derhal cevap verir).....

spor ayakkabılarım beyaz.

Posner ve Strike (1976) tarafından ortaya atılan tanımdan yola çıkılarak bir değerlendirme yapıldığında eğitim programlarının konusunun sosyal, kişisel ve meslekî olmak üzere üç temel içerikte ele alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Aşağıda P'ye yöneltilen sorulardan verilen örnekler, P'nin kişisel ve sosyal alanlarına yönelik çalışmanın yapıldığı açık bir şekilde göstermektedir.

Dişlerini fırçalayabilir misin?

Deodorant kullanıyor musun?

Sana mendil verdiğim zaman, bana ne söylemen gerekiyor?

Oğretmenin, hedefi daha önce belirtildiği gibi, P'nin uç ya da dort sözcüğü sembol kullanmadan birleştirerek cümle kurabilmesiydi. Gözlem yapılan en son seansta bu hedefe uygun bir sonuç alınabildiği görülmüştür.

3. Tanı ile İlgili Öğrenci ile Yapılan Görüşme

Araştırma deseninin bu aşamasında öğretmenin yaptığı çalışmanın hedeflerine yönelik tahmin ettiği sonuçların test edilmesi amaçlanmaktadır. Konuya karşı çocuğun etkili olan tepkileri görüşme yolu ile test edilebilir. Çocuğun kısa süreli performansı belirlenmeye çalışılır, bunun yanı sıra; çocuğun duygusal ve motivasyona yönelik tepkilerinin de değerlendirilmesi önemlidir. Orneğin; konuya olan ilgisi, konuya olan yakınlığı, zorluk düzeyi, başarı düzeyinin test edilmesi, daha zor ya da daha kolay düzeylerin uyarlanması. Araştırmanın bu aşamasında, öğrenci ile yapılan görüşmenin çok yapılandırılmış olmaması önerilmektedir. Görüşmecî esneklik ilkesi ile çalışabilmelidir.

Yapılan bu çalışmada araştırma deseninin üçüncü aşaması olan "tanı ile ilgili öğrenci ile yapılan görüşme" aşaması gerçekleştirilememiştir. Bunun en önemli nedenlerinden bir tanesi, ders sırasında beklenilmeyen kesilmelerin ve sınırlı bir zamana bağlı olarak bu çalışmanın yapılmaya çalışılmasının getirdiği sıkıntılardır.

Diğer taraftan, her oturumdan sonra, P mutlu görünmesine rağmen yorgun ve isteksiz bir tutum sergilemiş, bu durum ise, araştırmacının P ile doğrudan iletişim kurmasını engelleyerek, bireysel görüşme yapılamamıştır.

4. Öğretmen ile Yapılan Son Görüşme

Bu aşamada yapılan görüşmenin amacı; gözlenen çocuğun araştırmacı tarafından değerlendirilmesine karşın, öğretmenin değerlendirmesini almak, çalışmanın niteliğini ve çocuğa uygunluğunun öğretmen tarafından değerlendirilmesini belirlemektir. Diğer taraftan, gözlemcinin yorumu, eğitimci tarafından da değerlendirilerek tartışılır. Bu değerlendirmenin sonucunda gelinen düzey üzerine yeni hedefler, öğretmen tarafından oluşturularak araştırmacıya bilgi verilir.

Yapılan son informal görüşme sonucunda, öğretmen amacına ulaştığını belirterek, P'nin öğrenmesi ve eğitimin devamlılığı için en etkili aktivitenin bilgisayar iletişim programı ile sağlanabildiğini savunmuştur. Şu anda P kendini ifade edebilmesi için yeterli kelime dağarcığına sahip olduğundan öğretmen, P'nin kavram klavyesinden, sembollerin olmadığı klavyeye geçebilecek düzeye geldiğini belirtmektedir. Aynı zamanda P'nin okuma aktivitelerine daha fazla yoğunluk gösterilerek, heceleme ve cümle kurma çalışmaları yapılacaktır. P şu anda kendine ait bir okuma kitabına sahip olmaktan oldukça mutlu ve okuma çalışmalarını için istekli görünmektedir. Ancak, okuma kitabının "bisiklete binmek" gibi bir aktiviteye yoğunlaşıyor olması, P'ye uygun olmayan ve onun ilgi ve ihtiyacından tamamen uzak bir konuyu P'ye sunmuştur. Bu konu üzerindeki çalışmanın bir süre ilerlemesinden sonra, öğretmen P'nin duygusal rahatsızlığını ve konunun uygun olmadığını görerek, okuma kitabını değiştirmiştir.

"P'nin bundan sonraki eğitimi ve sınıf içindeki etkin katılımı nasıl olmalıdır?" sorusu yukarıda yapılan değerlendirmeler ışığında cevaplandırıldığı zaman; P'nin öğrenme deneyiminin bilgisayar aracılığı ile desteklenerek okulun genel aktivitelerinde etkin ve etkili bir şekilde sorumluluk alabileceği görülmektedir. Bunun bir örneği ise; P nin okul

gazetesi için bilgisayar programından bir resim üreterek, bunu gazetede kullanmış olmasıdır. (Bu araştırmanın tamamlandığı gün, okul gazetesinde, P'nin ürettiği resmin baskıya girdiği, öğretmen tarafından belirtilmiştir.)

SONUÇ

P'nin iletişim yeteneğinin gelişiminde, özellikle ifade edici dil gelişiminde, "Bilgisayar İletişim Programı", işlevselliği olan bir program olarak ortaya çıkmaktadır. Bilgisayar kullanım yeteneği ile, P'nin pasif öğrenen rolünden aktif öğrenen rolüne geçebildiği görülmektedir. Diğer taraftan P'nin "Bilgisayar İletişim Programı" ile izole eğitim aldığı, çok sık olmayan bir şekilde sınıfın diğer aktivitelerine katıldığı görülmektedir. Bu nedenle, bu noktada tartışılması gereken, P'nin sınıf içindeki tüm etkinliklere katılımı için "Bilgisayar İletişim Programının" nasıl daha aktif hale getirilerek sınırlılıklarının genişletilebileceğidir. Ayrıca, P'nin sınıf içindeki etkileşimi yoğun olarak öğretmen ile gerçekleşirken, sınıfta diğer çocuklarla etkileşimi yetersiz kalabilmektedir. Webster ve Mc Corell (1978) tarafından da vurgulandığı gibi çocuklar aktif keşfeden ve yetişkinle iletişim kurabilen pozisyonda oldukları zaman olumlu yönde gelişim göstermektedirler. Bununla birlikte çocukların yaşatları ile olan etkileşimlerinin eğitimdeki başarıyı belirlemede ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. (Wade, ve Moore, 1992).

Bireysel gereksinimler ve ilginin göz önünde bulundurulması ve hedeflerin bu özelliklere göre belirlenmesi veya hedeflerin uyarlanması başarılı bir uygulamanın en önemli ilkelerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, üzerinde titizlikle durulması gereken nokta; yukarıda vurgulanan ilkelerin kontrolü için öğretmenlerin deneyim, tutum ve yaklaşım biçimlerinin taşıdığı önemin gözardı edilmemesidir.

Tartışmanın bir özeti yapılacak olur ise, bilgisayar iletişim programı ile sınıf içindeki genel eğitim programı ve sınıf içindeki çocukların etkileşim potansiyelinin dengeli bir şekilde kaynaştırılmasının önemi vurgulanabilir. Dikkatli ve dengeli bir şekilde düzenlenen fiziksel engelli çocukların eğitim programlarında "Bilgisayar İletişim Programları" en önemli sınıf aktivitelerinden birisi olarak uygulamalarda yer alabilmektedir.

KAYNAKÇA

Bennet, N. C. Denfirges, A. Cockburn, B. Wilkinson (1986). **The quality of pupil learning experiences**. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Posner, G.J. and K. A. Strike, (1976). "A categorization scheme for principles of sequencing contest" **Review of Educational Research**, 46 (4), 665 - 690.

Wade, B. and Moore, M. (1992). **Patterns of educational integration; International perspectives on mainstreaming children with SEN**. UK: Triangle Books.

Webster, A. and C. Mc. Conell. (1987). **Children with speech and language disorders**. U.K: Cassel

Wedell, K. (1990). Children with special educational needs; past, present and future. P. Evan ve V. Varma (Eds.) **Special Education: Past, present and future**. UK: The Falmer Press.

EK-1

Polly

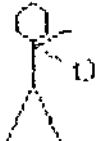
Can

You

push

your

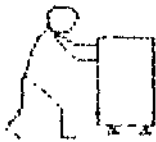
wheelchair

I

Can

push

My

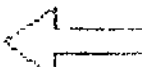
wheelchair

with

My

Left

hand

Polly

Can

You

listen

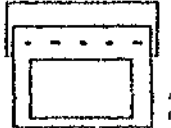
to

music

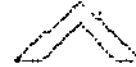
on

radio

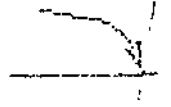
I

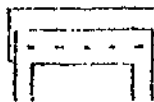
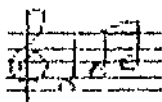
Can

listen

to

EK - 2

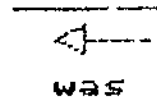
Filename: _____

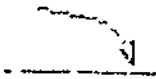
delete

Print

was

to

go

My

like

EK - 3

MEK Overlay Table

Ek 3

	 delete		Print
	Folly		Can
	makeup		deodorant
	I		trousers